

ПРАВО И ПОЛИТИКА

УДК 340.5:347.4(497.11)(44).

Оригинални научни рад

Српска политичка мисао

број 3/2016

год. 23. vol. 53

стр. 207-229

Марко Ђурђевић

Правни факултет, Универзитет у Београду

РЕФОРМЕ ОБЛИГАЦИОНОГ ПРАВА У СРБИЈИ И ФРАНЦУСКОЈ

**Упоредни поглед на законодавне промене, њихове
подстицаје, токове развитака и изворе**

Сажетак

У Србији, 2006. године започела је кодификација грађанског права. Према документима које је до сада објавила Комисија за израду Грађанског законика у оквиру кодификације биће спроведене и законодавне промене постојећег облигационог права. Две године пре Србије, Француска је покренула реформу уговорног права, општих правила о облигацијама и доказивању облигација из Грађанског законика од 1804 године. Посреди су реформе облигационих права са сопственим генезама, које свака за себе привлаче пажњу.

Предмет овога рада су две реформе у два европска система облигационог права. Француски Грађански законик утицао је на прихватање неких теорија и концепата у Закону о облигационим односима, припремање обе реформе започело је само у две године размака, оне су настајале времену када су се већ биле појавиле европске и међународне иницијативе за усклађивање уговорног

права, а неки предлози за хармонизацију су објављени у току рада на законодавним променама. Из тих разлога, корисно је да се истраже упоредно правним методом, са циљем да се открију сличности и разлике у подстицајима, токовима развитка и изворима инспирација, узимајући у обзир и утицаје ових иницијатива.

У закључку је посебно истакнуто да су европски и међународни нацрти о усклађивању уговорног права дали покретању француске реформе и политичку димензију, створили подлогу за настанак различитих струја мишљења и одшкринули врата примени упоредно правног метода. У Србији, осим доктринарног, нису имали други значај за почетак припремних активности. Њихово деловање на правац и начин кретања ка променама није се осетио. Благи утицаји једног европског пројекта, Принципа европског уговорног права, као извора инспирације, видљивији су у предлозима само појединих решења у Нацрту Грађанског законика.

Кључне речи: Нацрт Грађанског законика Републике Србије, Закон о облигационим односима, Ордонанса 2016-131 од 10. фебруара 2016. године, француски Грађански законик, кодификација

1. УВОД

Дана 11. фебруара 2016. године у Службеном гласнику Републике Француске објављена је Ордонанса 2016-131 од 10. фебруара о реформи уговорног права, општих правила о облигацијама и доказу облигација (даље у тексту: Ордонанса од 10. фебруара 2016.).¹⁾ Одредбе ове ордонансе замениће више од 350 чланова Трећег дела „Уговори или споразумне облигације уопште“ (*Des contrats ou des obligations conventionnelles en général*) Треће књиге Грађанског законика од 1804. године. Њихово ступање на правну снагу, предвиђено за 1. октобар ове године, означиће завршетак једне дуготрајне фазе законодавних промена облигационоправних правила, прве опсежне реформе овог дела француске кодификације²⁾ после више од два века постојања. За француску средину,

1) Вид. Ordonnance n° 2016-131 du 10 février 2016 portant réforme du droit des contrats, du régime général et de la preuve des obligations, *Journal Officiel de la République Française*, n° 0035 du 11, février 2016, texte n° 26, Internet, <https://legifrance.gouv.fr/eli/ordonnance/2016/2/10/JUSCI1522466R/jo/texte, 01/07/2016>.

2) Када је реч о другим деловима, породично право је било предмет низа законодавних промена почев од 1964 па до 2006. године (вид. Phillipe Malaurie, Patric Morvan, *Introduction*

грађане и пословни свет крај реформе је помало сетни растанак са старим правилима и почетак навикавања на живот у коме ће у свакодневници и пословним односима живети модерније, једноставније, распознатљивије, разумљивије и лакше појмљиво право,³⁾ са ширим дејством начела савесности и поштења, већим бројем правних стандарда, уговором по приступу, без каузе, са ревизијом уговора због промењених околности, вансудским раскидом уговора, правом повериоца да тражи принудно извршење у натури и другим новинама.⁴⁾ У земљама у чија законодавства је Грађански законик експортиран или реципиран због својих квалитета⁵⁾ реформисано облигационо право ће вероватно подстаћи преиспитивања и критике унутрашњих права⁶⁾ и можда иницирати кодификаторске активности на променама према моделима правних решења које нуди Ордонанс од 10. фебруара 2016 године. Може се претпоставити и да ће нова, једноставнија и сигурнија правна решења ојачати привлачну силу француског права на међународном плану, проширити уговарање његове примене на односе из међународних трговинских послова⁷⁾ и напослетку, допринети бољем разумевању француског погледа на правац којим би требало да се креће еволуција заједничког европског уговорног права у будућности.

Док се Француској завршава једна фаза реформе облигационог права и започиње следећа,⁸⁾ у Србији се одвијају радови на

du droit, Defrénois, Paris, 2012, стр. 101). Наследно право је реформисано парцијално, први пут 2001, а други 2006. године (вид. Philippe Malaurie, *Les successions. Les libéralités*, Defrénois, Paris, 2008, стр. 19-20). Исте, 2006. године, реформисано је и право обезбеђења потраживања (вид. Philippe Stoffel-Munck, „Premier bilan de la réforme“, *Droit & Patrimoine*, Lamy, Paris, бр. 213/2012, стр. 58, Internet, http://fjpansier.com/resources/lamyline.lamy.fr.domino-ip2.univ-paris1.fr_Content_PageViewPDF.pdf, 02/07/2016.

- 3) Вид. Ministère de la justice, „Rapport au Président de la République relatif à l'ordonnance n° 2016-131 du 10 février 2016 portant régime général et de la preuve des obligations“ (даље у фуснотама: „Rapport“), *Revue des contrats*, Lextenso, Paris, 2016/hors-série, стр. 132.
- 4) Вид. Denis Mazeaud, „Observations conclusives“, *Réforme du droit des contrats: quelles innovations?* (colloque, Paris, 16. février 2016), *Revue des contrats*, Lextenso, Paris, 2016/hors-série, стр. 54-57.
- 5) Вид. Konard Zweigert, Hein Kötz, *An introduction to Comparative Law*, Clarendon Press, Oxford, 1998, стр. 109-118.
- 6) Вид. на пример за чилеанско право, Carlos Pizarro Wilson, „Les remèdes à l'inexécution contractuelle dans la réforme du droit des contrats en France: regard d'un juriste chilien“, *Revue des contrats*, Lextenso, Paris, бр. 2/2015, стр. 707.
- 7) Вид. Ministère de la justice, „Rapport“, стр. 133.
- 8) Министарство правде објавило је 29. априла 2016. године „Преднацрт закона о реформи грађанскоправне одговорности“ и ставило га на јавну расправу. Вид. Ministère de la justice, Direction des Affaires et du Sceau, *Reforme de la responsabilité civile (avant-*

кодификацији грађанског права и изради Грађанског законика. Мада ће о достигнућима кодификаторске делатности Комисије за израду Грађанског законика у материји облигација моћи да се говори тек по завршетку њеног рада, већ сада је јасно да се Комисија није латила писања потпуно нових правила облигационог права. Програм који је истакла на почетку био је да постојећу целину уређену Законом о облигационим односима (даље у тексту: ЗОО), већ усклађену са целинама породичног и наследног права,⁹⁾ осавремени, усагласи са правилима стварног права и принципима општег дела грађанског права – које је требало написати – и да их такве, узајамно повезане, сложи у јединствени грађански кодекс.¹⁰⁾ Последњи резултат њених активности, „Грађански законик Републике Србије (Радни текст припремљен за јавну расправу са алтернативним предлозима)“, објављен 29. маја 2015. године (даље у раду Радни текст ГЗ)¹¹⁾ показује да није у питању кодификација кроз коју треба да се у једном законском зборнику сложе разноврсни делови грађанског права, већ да је посреди кодификација која тежи да модернизује важеће облигационо право. У њему нису просто преузета правила ЗОО, већ су надограђена новим институтима, нормама и појмовима. Поменимо, без исцрпног набрајања, да су у општем делу облигационог права предложена нова уређења опционог уговора, одговорности за штету коју проузрокује животиња, одговорности за штету од грађевина, издавање обвезница на доносиоца, вршење дужникових права, итд. Нове су и норме које дефинишу појам облигације, принцип *pacta sunt servanda*, одредбе о правном дејству претходног одрицања једног уговорника од права која му припадају на основу уговора итд. Осим тога, предложене су измене садржине

projet de la loi), Internet, http://textes.justice.gouv.fr/art_pix/avpj1-responsabilite-civile.pdf, 08/05/2016. Тако су покренуте законодавне промене деликтне одговорности која је остала изван Ордонансе од 16. фебруара 2016 године.

9) Вид. Миодраг Орлић, „Историја настајања грађанског законодавства у Србији“, *Рад на изради Грађанског законика Републике Србије са извештајем комисије о отвореним питањима* (ур. Комисија за израду Грађанског законика), Београд 2007, стр. 77.

10) Вид. Комисија за израду Грађанског законика (ур), *Рад на изради Грађанског законика са извештајем комисије о отвореним питањима*, Београд, 2007 (даље у раду Рад на изради ГЗ), стр. 79.

11) Вид. Комисија за израду Грађанског законика, *Грађански законик Републике Србије (Радни текст припремљен за јавну расправу са алтернативним предлозима)*, Београд, 2015. Јавна расправа о Радном тексту Грађанског Законика Републике Србије трајала је до 1. јула. Вид. *Закључак Министарства правде од 25. јуна 2015. године*, Internet, <http://mpravde.gov.rs/files/Zakljucak>, 30/06/2016.

неколицине одредаба или замене у виду алтернатива.¹²⁾ Када се један поред другог ставе Радни текст ГЗ и ЗОО лако ће се закључити да је целина облигационог права предложена у Радном тексту измењена у односу на постојећу.

Узевши све у обзир, служећи се речима опште правне теорије, може се казати да се као у Француској и у Србији обављају активности на законодавној реформи облигационог права.¹³⁾ Ове две реформе могу се посматрати свака за себе или обухватити једним упоредним погледом. Свака од њих има сопствену генезу и привлачи засебну пажњу. Међутим, када се реформе упореде добија се јаснија и изоштренија слика о добрим странама и слабостима сваке од њих. Паралелни увид у кодификаторске активности у Србији и Француској значајан је и због веза између француског и српског облигационог права које су постојале у прошлости¹⁴⁾ и постоје у садашњости.¹⁵⁾

Две реформе могу посматрати изнутра и споља. Поглед из унутрашњости подразумевао би упоређивање садржине права које је проистекло из законодавних промена. Тако, могли бисмо потражити сличности и разлике између Ордонансе од 10. фебруара 2016. године и Радног текста ГЗ, рецимо у закључењу уговора и покушати да откријемо на пример, да ли придају исти или другачији правни значај преговорима, по ком праву обавеза обавештавања има шири домаћај, да ли напуштање појма каузе по Ордонанси значи да је структура уговора у француском праву сада битно измењена у односу на структуру уговора у српском

12) Новине и проширења детаљно су изложени у образложењу радног текста Грађанског законика (в. Комисија за израду грађанског законика, *Радни текст ГЗ*, стр. 687-691).

13) Приликом одређивања карактера промена које се током израде Грађанског законика РС припремају у облигационом праву држали смо се појма који је изложио професор Радомир Лукић: „Под законодавном реформом се мисли на значајне промене у праву. Такве су реформе нарочито оне које се називају *кодификацијом* тј. регулисање једне целе правне области доношењем јединственог закона – законика” (вид. Радомир Лукић, Будимир Кошутих, *Увод у право*, Научна књига, Београд, 1985, стр. 83. У француској правној терминологији појам законодавна реформа означава сваку модификацију, то јест делимичну промену, постојећег права која се врши доношењем новог закона или декрета (вид. Gérard Cornu, *Vocabulaire juridique*, PUF, Paris, 1986, стр. 669).

14) Вид. Borislav Blagojevic, „L'influence du Code civil sur l'élaboration du Code civil serbe“, *Revue internationale de droit comparé*, Société de législation comparée, Paris, бр. 4/1954, стр. 739-742; Jivoin Peritch, „L' evolution du droit civil en Serbie depuis 1869 jusqu' a nos jours“, *Les transformations du droit dans les principaux pays depuis cinquante ans (1869-1919)*. Livre du Cinquantenaire de la Société de la législation comparée de France, Tome II, Société de législation comparée, Paris, 1922, стр. 317- 327.

15) Вид. Miodrag V. Orlić, „La cause des obligations dans le droit serbe“, *Mélanges en l'honneur du professeur Jean Hauser*, LexisNexis & Daloz, Paris, 2012, стр. 957.

праву; или да ли су услови на основу којих се по Радном тексту ГЗ може тражити измена или раскид уговора због изванредних догађаја који се нису могли предвидети у време закључења уговора и услови за ревизију или престанак уговора, по Ордонанси, због промене околности непредвидиве у време закључења уговора која је испуњење учинила претерано тешким за страну која није прихватила да преузме ризик, суштински исти; итд. Ипак, та упоређивања института и појмова остављамо овом приликом по страни. Усредсредимо се само на спољну страну реформи, на подстицаје, токове развитака и изворе. С обзиром на то да се одвијају у две европске земље, да су започеле у размаку од две године и да се у приближно време примичу крају, чини нам се да је корисно испитати да ли су биле изложене истим утицајима, нарочито оним који су долазили од европских и међународних иницијатива за усклађивање уговорног права и како су се они одразили на сличности и разлике у припремним фазама реформи.

2. ПОДСТИЦАЈИ

Окидач за почетак реформе у Француској повучен је на прослави обележавања двестоте годишњице Грађанског законика, у свечаном говору Председника републике.¹⁶⁾ Идеје о томе да је потребно да се правила уговорног и уопште облигационог права прегледају, модификују и допуне да би се осавременила и прилагодила савременом друштву, појавиле су много раније, још у време реформи породичног права, почетком шездесетих година прошлог века.¹⁷⁾ Ипак, реформа облигационог права остављена је за касније, јер се очекивало да ће ова материја ускоро бити предмет европске унификације.¹⁸⁾

16) Вид. *Discours de M. Jacques Chirac, Président de la République, lors du colloque organisé pour le bicentenaire du Code civil*, Internet, <http://jacqueschirac-asso.fr/2004/mars,03/07/2016>.

17) Идеја о потреби обимније реформе појавиле су се у двадесетом веку први пут у оквиру израде заједничког Француско-италијанског пројекта за израду законика о уговорима и облигацијама (вид. Ernest Barda, „Quelques aspects du nouveau Code civil italien“, *Revue internationale de droit comparé*, Société de législation comparée, Paris, бр. 2/1952, стр. 226). После Другог светског рата, владина Комисија за реформу грађанског права предложила је поред осталог и ревизију Трећег дела Треће књиге Грађанског законика. (вид. Roger Houin, „La technique de la réforme des codes français de droit privé“, *Revue internationale de droit comparé*, Société de législation comparée, Paris, бр. 1/1956, стр. 10).

18) Вид. Yves Lequette, „Y aura-t-il encore en France, l'an prochain, un droit commun des contrats?“, *Revue des contrats*, Lextenso, Paris, бр. 2/2015, стр. 616.

Нову плим у подстицаја покренули су бројни специјални закони донесени ради уређивања заштите потрошача у уговорима које закључују са трговцима и појединих питања трговинских уговора. Из тих закона настајало је ново писано уговорно право, али на простору изван усклађене, општим принципима повезане целине кодификованог права.¹⁹⁾ Средином осамдесетих година поставило се питање њиховог обједињавања на једном месту, у једном законском акту,²⁰⁾ а како је растао број ових закона било је све разговетније да оно може бити изведено или стварањем посебног типа кодификације (*codification-compilation*)²¹⁾ или рекодификацијом Грађанског законика. Осим тога, гомилали су се знакови који су показивали да је ослабила моћ судске праксе да својим „терапеутским“ деловањем ублажава компликације проузроковане старењем писаних правних правила. У настојању да колико толико залечи болести зубом времена нагрижене кодификације, која није имала одговоре на много спорних питања у вези нових појава у уговорним односима,²²⁾ судови су је допуњавали, попуњавали празнине, па чак и додавали нова правила, понека инспирисана и теоријама из страних права.²³⁾ Узвратице, расута решења „преторског права“,²⁴⁾ заједно са специјалним законима, увећавали су декодификовано право.²⁵⁾ Њихово мноштво уносило је неизвесност у уговорне односе, слабило правну сигурност и принцип предвидљивости према којем у систему писаног права уговорним странама мора бити омогућено да у тексту закона распознају и разумеју правно решење које ће се применити на њихов уговор.²⁶⁾ Пошто „терапија“ више није давала резултате, промене

19) Вид. Denis Mazeaud, „La réforme du droit français des contrats“, *Revue juridique Thémis de l'Université de Montréal*, бр. 44/2010, стр. 243, Internet, https://ssl.editionsthemis.com/uploaded/revue/article/315_mazeaud.pdf, 03/07/2016.

20) Вид. Jean Carbonnier, „Introduction“, *L'évolution contemporaine du Droit des Contrats, Journées Rene Savatier*, PUF, Paris, 1986, стр. 31.

21) Вид. Jean Carbonnier, *Droit civil. Introduction*, PUF, Paris, 1996, стр. 182.

22) Jacques Ghestin, Grégoire Loiseau, Yves-Marie Serinet, *La formation du contrat. Tome 1: Le contrat-Le consentement*, L.G.D.J., Paris, 2013, стр. 17.

23) Вид. Legeais Raymond, „L'utilisation du droit comparé par les tribunaux“, *Revue internationale de droit comparé*, Société de législation comparée, Paris, бр. 2/1994, стр. 355.

24) Вид. Ministère de la justice, „Rapport“, стр. 132.

25) О феномену декодификације вид. Владимир Водинелић, *Грађанско право. Увод у грађанско право и Општи део грађанског права*, Правни факултет Универзитета Унион у Београду и Јавно предузеће Службени гласник, Београд, 2012, стр. 88.

26) Вид. Philippe Dupichot, „Regards (bienveillants) sur le projet de réforme du droit français des contrats“, *Droit & patrimoine*, Lamy, Paris, бр. 247/2015, стр. 33, Internet, http://gide.com/sites/default/files/dep247_article_philippedupichot_mai_0.pdf, 05/07/2016.

су постале неопходне. О тој потреби сведочили су констатација да су већ стекли сви услови да се реформа нађе на радном столу законодавца и императивно интонирани став да „уколико се то питање не постави сада, неће никада“.²⁷⁾

Унутрашњим подстицајима придружили су се спољни. Наиме, док се у Француској о реформи причало, али се ништа није предузимало, важне законодавне промене већ су одиграле у холандском (1992. године), квебешком (1994) и немачком праву (2001). Посебно значајна била је немачка реформа Друге књиге Грађанског законика. Она је увела нови општи део облигационог права²⁸⁾ и по једном ставу, у будућности је могла да послужи као модел по коме би се обликовало европско уговорно право.²⁹⁾ На-спрам њега, француски модел био је престар да би био узор за модерна правила које су тражили економски односи на европском слободном, заједничком тржишту. Његова инспиративност била је много мања и у односу на друго „конкурентско“, англо-саксонско право. Због споре еволуције, француском уговорном и облигационом праву претило је да трајно изгуби углед на међународној сцени.³⁰⁾

Поред политичке димензије,³¹⁾ у питање реформе уплела се и економска. Годишњи извештај Светске банке „*Doing Business*“ за 2004 годину, у којем су била вреднована више од 130 права према мери у којој омогућују успешно тржишно пословање, одсликао је француско право као компликовано, тешко унапред сагледиво и мало привлачно пословном свету.^{32) 33)}

27) Luc Cadiet, „Interrogations sur le droit contemporain des contrats“, *Le droit contemporain des contrats, Bilan et perspectives* (dir. Luc Cadiet), Economica, Paris, 1987, стр. 7.

28) Вид. Filippo Ranieri, „La novelle partie générale du droit des obligations“, *Revue internationale de droit comparé*, Société de législation comparée, Paris, бр. 4/2002, стр. 958; Michel Pédamon, „Notice sur la Partie générale du Livre 2“, *Code Civil allemand (Traduction commentée par Gwendoline Lardeaux, Raymod Legeais, Michel Pédamon, Claude Witz)*, Paris 2010, стр. 79.

29) Вид. Filippo Ranieri, „La novelle partie générale du droit des obligations“, нав. дело, стр. 943.

30) Вид. Jon Cartwright, „Un regard anglais sur les forces et faiblesses du droit français des contrats“, *Revue des contrats*, Lextenso, Paris, бр. 2/2015, стр. 692.

31) Вид. Ministère de la justice, „Rapport“, стр. 132.

32) Исто, стр. 132; Philippe Dupichot, „Regards (bienveillants) sur le projet de réforme du droit français des contrats“, нав. дело, стр. 35.

33) Подаци и вредновања из извештаја подбунили су француске правнике окупљене у Удружењу Анри Капитан (*Association Henri Capitant des amis de la culture juridique française*) који су сматрали да су критике упућене француској правној традицији биле изложене искључиво на основу примене метода економске анализе. Зато су након обраде истих питања, али применом правних метода, у одговору изложили резултате битно

Ипак, одлучујући подстицај дошао је из европског права, по објављивању трећег дела Принципа европског уговорног права (даље у тексту и фуснотама: Принципи ЕУП).³⁴⁾ За Француску, будући да је у срцу Европе и Европске уније, Принципи ЕУП су имали важан политички значај. Радови комисије на чијем челу је био Оле Ландо истакли су начела која су по њеним налазима били заједничко достигнуће еволуције уговорних права у европским правним системима и требало је да у будућности постану оквир за усаглашенији развој, који су и сами усмеравали. Међутим, прихватање Принципа ЕУП тражило је напуштање бар једног дела правног идентитета и правне традиције, а према том сазнању француска правна наука није могла да остане равнодушна. Своју заинтересованост да продубљено испита однос свог уговорног права према Принципима ЕУП снажно је изразила на научном колоквијуму организованом на иницијативу Министра правде 2003 године.³⁵⁾ На овом научном скупу први пут у овом веку појавила се идеја о рекодификацији³⁶⁾ која би имала оцртани досег. Није се очекивало да законодавни радови промене уговорно и облигационо право од темеља, већ да га осавремене, усагласе са потребама и напретком данашње епохе, али и да очувају дух и принципе Грађанског законика.³⁷⁾

У Србији, рад на изради грађанског законика покренут је одлуком Владе о образовању Комисије за израду грађанског законика од 2006 године.³⁸⁾ Питање кодификације грађанскоправних односа у целости није пре тога било постављено јер у државно-правном уређењу Југославије није постојао уставни основ за доношење општег грађанског законика.³⁹⁾ Зато се први предлог да

различите од оних презентованих у извештају. Вид. Association Henri Capitant des amis de la culture juridique française, *Les droits de tradition civiliste en question: à propos des Rapports Doing Business de la Banque Mondiale*, Paris, 2006, Internet, <http://henricapitant.org>, 07/07/2016.

34) Вид. Ole Lando, Eric Clive, André Prüm, Rheinard Zimmerman (eds), *Principles of European Contract Law, Part III*, Kluwer Law International, The Hague, 2003, 1-287.

35) Вид. Y. Lequette, „Y aura -t-il encore en France, l'an prochain, un droit commun des contrats?“, нав. дело, стр. 617.

36) Вид. Piere Catala, „Présentation générale“, *Avant-projet de reforme du droit des obligations (Articles 1101 à 1386 du Code civil) et du droit de la prescription (Articles 2234 à 2281 du Code civil)*, стр. 2, Internet, <http://henricapitant.org>, 07/07/2016.

37) Вид. Ministère de la justice, „Rapport“, стр. 132.

38) Вид. Одлука о образовању Комисије за израду Грађанског законика, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 104/06.

39) Вид. Драган Павић, „Југословенски грађански законик“, *Правни живот*, Београд, бр. 10/98, стр. 482.

се приступи кодификацији појавио после прекида уставног континуитета са југословенском државом (2002). Прва незванична иницијатива дошла је од правне науке,⁴⁰⁾ а подстицаји су, као и у Француској, били унутрашњи и спољни.

Спољни подстицаји да се у оквиру кодификације грађанског права спроведе реформа облигационог права деловали су другачије него у Француској. Наиме, рекодификације у другим државама и Принципи ЕУП подстакнули су генезу француске реформе, дајући јој на првом месту политички значај. Даљим оклевањем са законодавним променама француско право је могло остати изоловано од савремених кретања и изгубити корак у надметању са другим правима за прву позицију у усмеравању еволуције заједничког европског права у будућности. Такав притисак споља на српску реформу није постојао. Напротив, реформски захвати у упоредном праву и доктринарни пројекти на стварању европског права имали су само научни значај у покретању радова на преправкама облигационог права у смислу модела који оличавају савремена правна решења.⁴¹⁾ Спољни подстицај долазио је и од директива Европске уније, нарочито у области заштите потрошача. С обзиром на изјављену државну вољу за укључивањем Србије у Процес стабилизације и придруживања са Европском унијом, могло би се рећи да је пред званични почетак кодификације могао имати одређену политичку тежину, али не и значајнију моћ.⁴²⁾

Што се тиче унутрашњих разлога, они су у нашој правној теорији били одавно апстрактно формулисани: потпуност регулисања, потпуније прилагођавање права стварности, аутоматизам и сигурност остваривања чим наступе предвиђене околности, лакоћа, брзина, јефтиноћа и штедња напора у примени права, једноставност и економија средстава, логичност и усклађеност поступка и сигурност.⁴³⁾ Непостојање било којег у стварности може

40) Вид. „Завршни документ Копаоничке школе природног права“, Београд, 2002, 56; наведено према Комисија за израду Грађанског законика, *Радни текст ГЗ*, стр. 698.

41) Вид. Комисија за израду Грађанског Законика (ур.), *Рад на изради ГЗ*, стр. 145. Комисија је разматрала, али без заузимања одређеног става, да би извори инспирације за формулисање предлога могла бити решења из нових законика Квебека, Русије, Португалије и Мађарске (исто, стр. 19).

42) Комисија је била колебљива у ставу да ли до тада објављене директиве укључити у српско право грађанским законом или односи које директиве уређују треба да буду предмет регулисања специјалних закона (вид. исто, стр. 149). Дилема је постепено решена доношењем Закона о заштити потрошача од 2010 и 2014 године.

43) Вид. Радомир Лукић, *Методологија права*, Завод за уџбенике и наставна средства и Београдски издавачко-графички завод, Београд, 1995, стр. 169.

бити разлог за законодавне интервенције, као што је то показало искуство француске реформе. После два дуга века живота тамошње облигационо право више није било потпуно, ни усклађено са стварношћу, а сума правних решења које је створила судска пракса у намери да отклони ове недостатке, учинила је право непредвидљивим и несигурним у остваривању, што је резултирало правном несигурношћу. Међутим, када окренемо поглед ка важећем облигационом праву у Србији тешко да би се могао наћи неко ко би оспорио констатацију да није показало озбиљне недостатке, па ни потребу за већим изменама.⁴⁴⁾ Због тога, Комисија је у образложењу Радног текста ГЗ међу разлозима за осавремењавање и доградњу постојећих законских решења, навела само један о наведених теоријских разлога – усаглашавање са тековинама правне праксе.⁴⁵⁾

3. ТОКОВИ РАЗВИТКА

У припреми француске реформе израђена су три преднацрта. Писање првог започела је још пре њеног званичног покретања група универзитетских професора предвођена професором Ката-ла (*Pierre Catala*), на иницијативу Удружења Анри Капитан и под његовим окриљем. Преднацрт под насловом „Преднацрт реформе права облигација (чланови 1101 до 1386 Грађанског законика) и права застарелости (чланови 2234 до 2281 Грађанског законика)“ био је готов 2005. године и предат Министру правде.⁴⁶⁾ Исти по-сао предузела је мало касније и радна група коју је образовала Академија моралних и политичких наука (*L'Académie des sciences morales et politiques*), на чијем челу је био професор Франсоа Тере (*François Terré*). Први део преднацрта под насловом „Ка реформи права уговора“, ставила је на увид јавности 2008. године, а други и трећи, „Ка реформи грађанскоправне одговорности“ и „Ка реформи општег режима облигација“, 2011 односно 2013. године.⁴⁷⁾

44) Вид. Слободан Перовић, „Стручно мишљење о нацрту Закона о облигационим односима Федерације БИХ/Републике Српске књ. I, Општи део, с стањем 28. јануара 2003“, *Анали Правног факултета*, Београд, бр. 1-2/2003, стр. 23.

45) Вид. Комисија за израду Грађанског законика, *Радни текст ГЗ*, стр. 682.

46) Вид. Association Henri Capitant, *Avant-projet de réforme du droit des obligations (Articles 1101 à 1386 du Code civil) et du droit de la prescription (Articles 2234 à 2281 du Code civil)*, Internet, <http://henricapitant.org>, 07/07/2016.

47) Вид. François Terré, *Pour une réforme du droit des contrats sous la direction de François Terré*, Daloz, Paris, 2008; François Terré, *Pour une réforme du droit de la responsabilité sous la direction de François Terré*, Daloz, Paris, 2011; François Terré, *Pour une réforme du régime général de l'obligations sous la direction de François Terré*, Daloz, Paris, 2013.

Колекцију пројеката, поред ова два неслужбена, комплетирао је трећи, Министарства правде, односно његовог Бира за облигације. Тај преднацрт је настао у две фазе. Након завршетка прве, 2008. године, презентован је „Преднацрт реформе права уговора“,⁴⁸⁾ а по окончању друге, 2009. године, „Преднацрт реформе општег режима облигација и квазиуговора“.⁴⁹⁾

Три пројекта сачинили су тимови различитих састава. Рад на Преднацрту који је потписао професор Катала (због тога је назван „Преднацрт Катала“) окупио је тридесет шест професора и једног члана ван универзитетске средине.⁵⁰⁾ У радној групи која је написала преднацрт под егидом Академије за моралне и политичке науке и руковођењем професора Тереа („Преднацрт Тере“), било је највише професора права, а уз њих и неколицина правних практичара: адвоката, стручњака из компанија, судија и јавних бележника.⁵¹⁾ Насупрот овим пројектима, у активностима на изради преднацрта Министарства правде било је ангажовано мање учесника. Већину су чинили представници парламентарних домова, адвоката, јавних бележника, трговачких друштава и организација за заштиту потрошача. Само два члана били су професори права, а један члан је био саветник Касационог суда.⁵²⁾

„Преднацрт Катала“, „Преднацрт Тере“ и Владин Преднацрт разликовали су се и по програмским опредељењима. Радна група под руководством професора Катала осмислила је законодавне промене које су одржавале континуитет са постојећим правом и чврсту укореењеност у француској правној традицији. Њен преднацрт био је предлог консолидације,⁵³⁾ обједињавања права⁵⁴⁾

48) Вид. Ministère de la justice, *Projet de reforme du droit des contrats (Juillet 2008)*, Internet, <http://www.chairejlb.ca>, 09/07/2016/. Овај преднацрт је незнатно преправљен и поново објављен (вид. Ministère de la justice, *Projet de reforme du droit des contrats (Mai 2009)*, Internet, http://droit.wester.ouisse.free.fr/textes/TD_contrats/projet_contrats_mai_2009.pdf, 13/07/2016).

49) Вид. Ministère de la justice, *Projet de reforme du regime des obligations et des quasi contrat*, Internet, http://textes.justice.gouv.fr/art_pix/avant_projet_regime_obligations.pdf, 10/07/2016.

50) Вид. Pierre Catala, „Presentation générale“, нав. дело, стр. 2-4.

51) Вид. Denis Mazeaud, „La réforme du droit français des contrats: trois projets en concurrence“, *Liber amicorum Christian Larroumet* (dir. Sarah Bros, Blandine Mallet-Bricout), Economica, Paris, 2009, стр. 325

52) Вид. Guillaume Meunier, „Présentation du projet de réforme du droit des contrats“, *Revue des contrats*, Lextenso, Paris, бр.2/2015, стр. 623.

53) Вид. François Terré, Philippe Simler, Yves Lequette, *Droit civil. Les obligations*, Daloz, Paris, 2013, стр. 61.

54) О појму консолидације вид. Владимир Водинелић, *Грађанско право. Увод у грађанско право и Општи део грађанског права*, нав. дело, стр. 87.

садржаног у Грађанском законнику и права које се развило изван Законака.⁵⁵⁾ Насупрот томе, „Преднацрт Тере“ предлагао је прекид континуитета и држање правца ка коме су еволуцију усмеравали Принципи ЕУП.⁵⁶⁾ Описујући суштинску разлику између ова два пројекта Мазо (*Mazeaud*) је запазио да се „Преднацрт Катала“ с намером укључивао у велику француску уговорну традицију, док је „Преднацрт Тере“ представљао малу револуцију у уговорном праву.⁵⁷⁾ Трећи пројекат, Министарства правде, био је синтеза ових преднацрта,⁵⁸⁾ али је више него „Преднацрт Катала“ био отворен за утицаје који су долазили из упоредног права и европских доктринарних кодификација, поготово од Принципа ЕУП.⁵⁹⁾ Три перспективе из којих су писци гледали на реформу и на начин остваривања зацртаних циљева⁶⁰⁾ одразиле су се на разлике у предлозима конкретних решења.⁶¹⁾

У припремама српске реформе од самог почетка учествовала је само Комисија за израду грађанског законика коју је формирала Влада и снабдела је службеним овлашћењем да изради текст Грађанског законика. Влада је именовала чланство Комисије чији већи део чине професори универзитета. Два члана су представници Владе, два долазе из адвокатске професије, а један члан је судија Врховног Касационог суда. Међу писцима Законака нема представника пословног света, привредних субјеката, њихових асоцијација, ни организација потрошача. Та чињеница сама за себе говори о наглашенијем академском методолошком приступу. О њему сведочи и чврста правна грађа коју је Комисија узела је за полазну основу свога рада. Мада је на почетку одредила да су и Принципи ЕУП део подлоге која ће бити предмет правно тех-

55) Вид. Pierre Catala, „Présentation générale“, нав. дело, стр. 4.

56) Вид. Yves Lequette, „Y aura –t-il encore en France, l’an prochain, un droit commun des contrats?“, нав. дело, стр. 617.

57) Вид. Denis Mazeaud, „F. Terré, ‘Pour une réforme du droit des contrats’, *Revue des contrats*, Lextenso, Paris, бр. 2/2009, стр. 472.

58) Вид. Jacques Ghestin, Grégoire Loiseau, Yves-Marie Serinet, *La formation du contrat. Tome I: Le contrat-Le consentement*, нав. дело, стр. 24.

59) Вид. Denis Mazeaud, „La réforme du droit français des contrats: trois projets en concurrence“, нав. дело, стр. 325.

60) У поменутом говору Председника републике подвучено је да је кодификација, противретежа претераном гомилању закона, више него нужна као инструмент како би се у савременом свету одржао идеал закона који је јасан, разумљив и свима појмљив (вид. *Discours de M. Jacques Chirac, Président de la République, lors du colloque organisé pour le bicentenaire du Code civil*, стр. 4).

61) Вид. детаљније Denis Mazeaud, „La réforme du droit français des contrats: trois projets en concurrence“, нав. дело, стр. 325.

ничке обраде⁶²⁾ након читања Радног текста ГЗ стиче се утисак да је у њега уграђено далеко више стабилног „домаћег“ правног материјала: норме Закона о облигационим односима, предлози правила које истакла Скица за Законик о облигацијама и уговорима и правила конвенција Уједињених нација које је Србија ратификовала, посебно Конвенције УН о међународној продаји робе. Плодови овог методолошког поступка су предлози који су доминантно реплика института и правила позитивног права и оних који су били садржани у Скици, а нису ушли у ЗОО. Подражавајући та решења Радни текст ГЗ је исказао јасну намеру да облигационо право у будућности уз незнатне допуне и модификације задржи исте принципе и готово сва правила на којима се формирало у прошлости и почива у садашњости.

Учешће три радна тима у француским припремним активностима омогућило је конкуренцију струја мишљења које нису имале исте замисли о дубини промена и погледе у односу на прихватање утицаја упоредног права.⁶³⁾ Зато је у три преднацрта поред подударних решења, било и међусобно супротстављених, чак врло опречних. Но без обзира на то што је један преднацрт имао званични легитимитет, а друга два била научни прилози реформи, сва три уживала су подједнаки фактички ауторитет и били равноправно третирани приликом састављања завршног документа.⁶⁴⁾ „Радне верзије Преднацрта реформе уговорног права, права облигација и доказа облигација“, која се појавила у октобру 2013 године.⁶⁵⁾ Теоријски посматрано, множина преднацрта у Француској имала је само добру страну. Више предлога створило је ширу подлогу за научну критику и омогућило да се проблема реформе разматра из више углова.

У припремању реформе облигационог права у Србији није било других целовитих прилога који би понудили другачије концепте и решења. Ипак, овдашњој реформи не може се приговорити да је остала сасвим затворена за уплив различитих мишљења. У Радном тексту ГЗ на много места предложена су по два нацрта

62) Вид. Комисија за израду Грађанског законика (ур), *Рад на изради ГЗ*, стр. 145.

63) Вид. Jacques Ghestin, Grégoire Loiseau, Yves-Marie Serinet, *La formation du contrat. Tome I: Le contrat-Le consentement*, нав. дело, стр. 17.

64) Вид. Philippe Dupichot, „Regards (bienveillants) sur le projet de réforme du droit français des contrat“, нав. дело, стр. 33.

65) Вид. Bureau du droit des obligations, *Avant-projet de réforme du droit des obligations (document de travail)*, 23 octobre 2013, Internet, <http://mfimblog.files.wordpress.com, 17/07/2016>.

(понегде и више) решења једног истог правног питања, а избор између њих треба да уследи након што буду саслушане сугестије стручне јавности. Премда су изостали конкурентски пројекти, који би створили широк основ за увиде у проблематику реформе облигационог права са више аспеката, ипак постоје проширења која су омогућила конкуренцију правних решења, додуше ограничenu и усмерену.

4. ИЗВОРИ

Облигационо право у француском Грађанском законнику било је ослоњено једним делом на римско право које је важило на тлу француске, али не директно, него посредством теоријских радова великих правника ДOME (*Domat*) и Потјеа (*Potier*), а другим делом на радове црквеноправних писаца.⁶⁶⁾ Редактори Законика нису се инспирисали изворима који су имали порекло у страним правима. Насупрот томе, у српском праву примена упоредно правног метода у припремању грађанског законодавства била је природна ствар. У ранијим епохама његова употреба је била чак искључива. У Српском грађанском законнику општа правила облигационог права и правила о именованим уговорима била су *in corpore* преузета из Аустријског грађанског законика. И савремено облигационо право, нашло је потпору за своја правила у достигнућима из упоредног права. Посматрани према употреби компаративног метода француско и српско право припадали су дакле, различитим типовима. Док се прво инспирисало искључиво својим изворима, друго се делимично ослањало на упоредно законодавство и међународне конвенције,⁶⁷⁾ из њих позајмљивало правила и прерађена према потребама сопственог правног промета, уграђивало у себе.⁶⁸⁾

Међутим, примена упоредно правног метода у припремању кодификације више није дистинктивна тачка српског и француског права. Приликом припремања актуелног рекодификаторског захвата редактори француских преднацрта нису се држали

66) Вид. François Terré, Philippe Simler, Yves Lequette, *Droit civil. Les obligations*, нав. дело, стр. 38-39.

67) Вид. Михаило Константиновић, *Облигације и уговори. Скица за законик о облигацијама и уговорима*, Службени лист СРЈ, Београд 1996, стр. 33-34.

68) Вид. Миодраг Орлић, „Историја настајања грађанског законодавства у Србији“, нав. дело, стр. 72-77.

методолошког приступа очева Грађанског законика. У извештају Министра правде Председнику републике написаном поводом отварања законодавне процедуре за усвајање Ордонансе од 10. октобра 2016. године стоји да су јој претходили европски и међународни пројекти за хармонизацију уговорног права: УНИДРОА Принципи међународних трговинских уговора објављени 1994. године и уопштувани 2004. године, Ландови Принципи ЕУП (објављени у три дела од 1994 до 2003. године), Гандолфијев (*Gandolfi*) Нацрт европског законика о уговорима (од 2000. године), Заједнички референти оквир (од 2008. године) и Нацрт општих уговорних принципа који је израдило Удружење Анри Капитан (2008).⁶⁹⁾ Теоријске анализе показале су да су ови пројекти права могли утицати да у Ордонанси од 10. фебруара 2016. године буду прихваћени (без исцрпног набрајања): теорија пријема при утврђивању момента закључења уговора,⁷⁰⁾ нова правила о тумачењу уговора⁷¹⁾ и формулације других норми (о економској принуди, једностраном утврђивању цене, ревизији уговора због промењених околности; неиспуњењу уговорне обавезе и последицама неизвршења⁷²⁾) итд.

Са друге стране, српска Комисија за израду Грађанског законика одредила је Принципе ЕУП као елеменат полазне концепцијске основе за израду предлога правила о облигацијама у

69) Реч је о једном од два француска прилога европском пројекту Заједнички референтни оквир, колективном делу правника чији рад су координирали професорка Фоварак Косон (*Fauvaraue-Cosson*) и професор Мазо (вид. *Bénédicte Fauvaraue – Cosson, Denis Mazaeaud (dir.), Projet de cadre commun de référence. Principes contractuels communs*, Association Henri Capitant des Amis de la Culture Juridique Française et Société de Législation Comparée, Paris, 2008). Други прилог је „Заједничка уговорна терминологија” (вид. *Bénédicte Fauvaraue – Cosson, Denis Mazaeaud (dir.), Projet de cadre commun de référence. Terminologie contractuelle commune*, Association Henri Capitant des Amis de la Culture Juridique Française et Société de Législation Comparée, Paris, 2008).

70) Вид. Nicolas Molfessis, „La formation du contrat – observations et propositions de modifications du Projet d’ordonnance portant réforme du droit des contrats, du régime général et de la preuve des obligations”, *La semaine juridique*, Édition générale, LexisNexis, бр. 21/2015, стр. 11.

71) Вид. Oliver Deshayes, „L’interprétation des contrats - observations et propositions de modifications du Projet d’ordonnance portant réforme du droit des contrats, du régime général et de la preuve des obligations”, *La semaine juridique*, Édition générale, LexisNexis, бр. 21/2015, стр. 40.

72) Вид. *Le projet de réforme du droit des contrats* (colloque), *Revue des contrats*, Lextenso, бр. 2/2015, spec: Pascal Ancel, „Article 1142: violencé économique”, стр. 747; Carole Aubert de Vincelles, „Article 1163: la fixation unilatérale du prix”, стр. 753; Rémy Cabrillac, „L’article 1196: la porte entrouverte à l’admission de l’imprevision”, стр. 771; Johann Le Bourg, Christophe Quézel-Ambrunaz, „Article 1221: l’exécution forcée en nature des obligations”, стр. 782; Eric Savaux, „Article 1223: la réduction du prix”, стр. 786.

будућем Грађанском закону Републике Србије. Њихови утицаји могли би се пронаћи на пример, у правилу према коме се раскид уговора због промењених околности може тражити само након неуспелих преговора о измени уговора (Радни текст ГЗ, члан 273 став 2),⁷³⁾ правилу о тумачењу уговора које се примењује када буде утврђено да је једна страна имала намеру да уговор добије особено значење (Радни текст ГЗ, чл. 230 ст. 3),⁷⁴⁾ правилу о околностима од значаја за тумачење уговора (Радни текст ГЗ, чл. 231)⁷⁵⁾ итд. Рецимо на крају да су исти упоредно правни извори који су инспирисали обе реформе, постале нити које бар у неким појединостима, као што је на пример законска обавеза уговорних страна да поново преговарају о измени уговора пре подношења захтева суду да одлучи о раскиду или модификацији уговора, приближавају српско и француско право.

5. ЗАКЉУЧАК

Припреме за законодавне промене српског облигационог права у оквиру израде Грађанског законика Републике Србије и реформу уговорног права, општих правила о облигацијама и доказу облигација у Француској започеле су у размаку од две године. након што су у упоредном праву већ биле изведене рекодификације грађанског права и објављени европски и међународни нацрти за усклађивање уговорног права. Они су могли да подстакну реформе, да утичу на токове развитка и изворе инспирација. У Француској дали су покретању промена и политичку димензију, створили подлогу за настанак различитих струја мишљења које су се показале током рада на реформи и одшкринули врата примени упоредно правног метода. У Србији, осим доктринарног нису имали други значај за почетак припремних активности. Њихово деловање на правац и начин кретања ка променама није се осетио. Благих утицаја једног европског пројекта, Принципа ЕУП, као извора инспирације, видљивији су у предлозима само појединих решења у Радном тексту ГЗ.

73) Упор. *The Principles Of European Contract Law*, art. 6:111, Internet, <http://transnational.deusto.es>, 25/07/2016.

74) Упор. *The Principles Of European Contract Law*, art. 5:101 (2), Internet, <http://transnational.deusto.es>, 25/07/2016.

75) Упор. *The Principles Of European Contract Law*, art. 5:102. Internet, <http://transnational.deusto.es>, 25/07/2016.

ЛИТЕРАТУРА

- Водинелић Владимир, *Грађанско право. Увод у грађанско право и Општи део грађанског права*, Правни факултет Универзитета Унион у Београду и Јавно предузеће Службени гласник, Београд, 2012.
- Комисија за израду Грађанског законика (ур), *Рад на изради Грађанског законика Републике Србије са извештајем комисије о отвореним питањима*, Београд, 2007.
- Комисија за израду Грађанског законика, *Грађански законик Републике Србије. (Радни текст припремљен за јавну расправу, са алтернативним предлозима)*, Београд, 2015.
- Закључак Министарства правде од 25. јуна 2015. године, Internet, <http://mpravde.gov.rs/files/Zakljucak>, 30/06/2016.
- Константиновић Михаило, *Облигације и уговори. Скица за законик о облигацијама и уговорима*, Службени лист СРЈ, Београд, 1996.
- Лукић Радомир, *Методологија права*, Завод за уџбенике и наставна средства и Београдски издавачко-графички завод, Београд, 1995.
- Лукић Радомир, Кошутић Будимир, *Увод у право*, Научна књига, Београд, 1985.
- Одлука о образовању Комисије за израду Грађанског законика, *Службени лист Републике Србије*, бр. 104/06.
- Орлић Миодраг, „Историја настајања грађанског законодавства у Србији“, *Рад на изради Грађанског законика Републике Србије са извештајем комисије о отвореним питањима* (уредила Комисија за израду Грађанског законика) Београд, 2007, стр. 27-77.
- Павић Драган, „Југословенски грађански законик“, *Правни живот*, Београд, бр. 10/98, стр. 481-489.
- Перовић Слободан, „Стручно мишљење о нацрту Закона о облигационим односима Федерације БИХ/Републике Српске књ. I, Општи део, с стањем 28. јануара 2003“, *Анали Правног факултета*, Београд, бр. 1-2/2003, стр. 324-416.
- Ancel Pascal, „Article 1142: violencé économique“, *Le projet de réforme du droit des contrats (colloque)*, *Revue des contrats*, Lextenso, Paris, бр. 2/2015, 747-749.
- Association Henri Capitant, *Les droits de tradition civiliste en question: à propos des Rapports Doing Business de la Banque Mondiale*, Paris, 2007, Internet, <http://henricapitant.org>, 07/07/2016.
- Association Henri Capitant, *Avant-projet de reforme du droit des obligations (Articles 1101 à 1386 du Code civil) et du droit de la prescription (Articles 2234 à 2281 du Code civil)*, Internet, <http://henricapitant.org>, 07/07/2016.
- Aubert de Vincelles Carole, „Article 1163: la fixation unilatérale du prix“, *Le projet de réforme du droit des contrats (colloque)*, *Revue des contrats*, Lextenso, Paris, бр. 2/2015, стр. 752-755.
- Barda Ernest, „Quelques aspects du nouveau Code civil italien“, *Revue internationale de droit comparée*, Société de législation comparée, Paris, бр. 2/1952, стр. 225-255.

- Blagojevic Borislav, „L'influence du Code civil sur l'élaboration du Code civil serbe“, *Revue internationale de droit comparée*, Société de législation comparée, Paris, бр. 4/1954, стр. 733-743.
- Bureau du droit des obligations, *Avant-projet de réforme du droit des obligations (document de travail)*, 23 octobre 2013, Internet, <http://mfmblog.files.wordpress.com>, 17/07/2016.
- Cabrillac Rémy, „L'article 1196: la porte entrouverte à l'admission de l'imprevison“, *Le projet de réforme du droit des contrats* (colloque), *Revue des contrats*, Lextenso, Paris, бр. 2/2015, стр. 771-773.
- Cadiet Luc, „Interrogations sur le droit contemporain des contrats“, *Le droit contemporain des contrats, Bilan et perspectives* (sous la direction de Luc Cadiet), Economica, Paris 1987, стр. 7-13.
- Carbonnier Jean, *Droit civil. Introduction*, PUF, Paris 1996.
- Carbonnier Jean, „Introduction“, *L'évolution contemporaine du Droit des Contrats, Journées Rene Savatier*, PUF, Paris, 1986, стр. 19-29.
- Cartwright Jon, „Un regard anglais sur les forces et faiblesses du droit français des contrats“, *Revue des contrats*, Lextenso, Paris, бр. 2/2015, стр. 691-699.
- Catala Pierre, „Présentation générale“, *Avant-projet de réforme du droit des obligations (Articles 1101 à 1386 du Code civil) et du droit de la prescription (Articles 2234 à 2281 du Code civil)*, стр. 2 -7, Internet, <http://henricapitant.org>, 07/07/2016.
- Cornu Gérard, *Vocabulaire juridique*, PUF, Paris, 1986.
- Deshayes Oliver, „L'interprétation des contrats – observations et propositions de modifications du Projet d'ordonnance portant réforme du droit des contrats, du régime général et de la preuve des obligations“, *La semaine juridique*, Édition générale, LexisNexis, бр. 21/2015, стр. 39-43.
- Dupichot Philippe, „Regards (bienveillants) sur le projet de réforme du droit français des contrats“, *Droit & patrimoine*, Lamy, Paris 247/2015, стр. 32-47, Internet, http://gide.com/sites/default/files/dep247_article_philippedupichot_mai_0.pdf, 05/07/2016.
- Fauvaraque – Cosson Bénédicte, Mazaeud Denis (dir.), *Projet de cadre commun de référence. Principes contractuels communs*, Association Henri Capitant des Amis de la Culture Juridique Française et Société de Législation Comparée, Paris, 2008.
- Ghestin Jacques, Loiseau Grégoire, Serinet Yves-Marie, *La formation du contrat. Tome 1: Le contrat-Le consentement*, L.G.D.J., Paris 2013.
- Houin Roger, „La technique de la réforme des codes français de droit privé“, *Revue internationale de droit comparée*, Société de législation comparée, Paris, бр. 1/1956, стр. 9-27.
- Lando Ole, Clive Eric, Prüm André, Zimmerman Reinhard (eds), *Principles of European Contract Law, Part III*, Kluwer Law International, The Hague, 2003.
- Le Bourg Johann, Quézel-Ambrunaz Christophe, „Article 1221: l'exécution forcée en nature des obligations“, *Le projet de réforme du droit des contrats* (colloque), *Revue des contrats*, Lextenso, Paris, бр. 2/2015, стр. 782-784.
- Lequette Yves, „Y aura-t-il encore en France, l'an prochain, un droit commun des contrats?“, *Revue des contrats*, Lextenso, Paris, бр. 2/2015, стр. 616-621.

- Malaurie Phillipe, Mourvan Patric, *Introduction du droit*, Defrénois, Paris 2012.
- Malaurie Philipe, *Les successions. Les libéralités*, Defrénois, Paris 2008.
- Mazeaud Denis, „Observations conclusives“, *Réforme du droit des contrats: quelles innovations?* (colloque, Paris, 16. février 2016), *Revue des contrats*, Lextenso, Paris, 2016/hors-série, стр. 53-57.
- Mazeaud Denis, „La réforme du droit français des contrats“, *Revue juridique Thémis de l'Université de Montréal*, 6p. 44/2010, стр. 242-257, Internet, https://ssl.editionsthemis.com/uploaded/revue/article/315_mazeaud.pdf, 03/07/2016.
- Mazeaud Denis, „La réforme du droit français des contrats: trois projets en concurrence“, *Liber amicorum Christian Larroumet* (dir. Sarah Bros, Blandine Mallet-Bricout), Economica, Paris, 2009, стр. 325-341.
- Mazeaud Denis, „F. Terré, 'Pour une réforme du droit des contrats'“, *Revue des contrats*, Lextenso, Paris, 6p. 2/2009, стр. 471-477.
- Meunier Guillaume, „Présentation du projet de réforme du droit des contrats“, *Revue des contrats*, Lextenso, Paris, 6p. 2/2015, стр. 622-624.
- Ministère de la justice, Direction des Affaires Civiles et du Sceau, *Reforme de la responsabilité civile (avant-projet de la loi)*, Internet, http://www.textes.justice.gouv.fr/art_pix/avpj1-responsabilite-civile.pdf, 08/05/2016.
- Ministère de la justice, „Rapport au Président de la République relatif à l'ordonnance n° 2016-131 du 10 février 2016 portant régime général et de la preuve des obligations“, *Revue des contrats*, Lextenso, Paris, 2016/hors-série, стр. 99-166.
- Ministère de la justice, *Projet de réforme du régime des obligations et des quasi contrat*, Internet, http://textes.justice.gouv.fr/art_pix/avant_projet_regime_obligations.pdf, 10/07/2016.
- Ministère de la justice, *Projet de réforme du droit des contrats (Juillet 2008)*, Internet, <http://www.chairejlb.ca>, 09/07/2016.
- Ministère de la justice, *Projet de réforme du droit des contrats (Mai 2009)*, Internet, http://droit.wester.ouisse.free.fr/textes/TD_contrats/projet_contrats_mai_2009.pdf, 13/07/2016.
- Molfessis Nicolas, „La formation du contrat - observations et propositions de modifications du Projet d'ordonnance portant réforme du droit des contrats, du régime général et de la preuve des obligations“, *La semaine juridique*, LexisNexis, Paris, 6p. 21/2015, стр. 6-13.
- Ordonnance n° 2016-131 du 10 février 2016 portant réforme du droit des contrats, du régime général et de la preuve des obligations, *Journal Officiel de la République Française*, n° 0035 du 11, février 2016, texte n° 26, Internet, <https://legifrance.gouv.fr/eli/ordonnance/2016/2/10/JUSC11522466R/jo/texte>, 01/07/2016.
- Orlić V. Miodrag, „La cause des obligations dans le droit serbe“, *Mélanges en l'honneur du professeur Jean Hauser*, LexisNexis & Daloz, Paris, 2012, стр. 955-973.
- Pédamon Michel, „Notice sur la Partie générale du Livre 2“, *Code Civil allemand. Traduction commentée* par Gwendoline Lardeaux, Raymod Legeais, Michel Pédamon, Claude Witz), Paris, 2010, стр. 79-81.
- Peritch Jivoïn, „L' evolution du droit civil en Serbie depuis 1869 jusqu' a nos jours“, *Les transformations du droit dans les principaux pays depuis cinquante*

- ans (1869). *Livre du Cinquantenaire de la Société de la législation comparée de France, Tome II*, Société de législation comparée, Paris, 1922, 305- 359.
- Ranieri Filippo, „La novele partie générale du droit des obligations“, *Revue internationale de droit comparé*, Société de législation comparée, Paris, бр. 4/2002, стр. 942-958.
- Raymond Legeais „L'utilisation du droit comparé par les tribunaux“, *Revue internationale de droit comparé*, Société de législation comparée, Paris, бр. 2/1994, стр. 347-358.
- Savaux Eric, „Article 1223: la réduction du prix“, *Le projet de réforme du droit des contrats* (colloque), *Revue des contrats*, Lextenso, Paris, бр. 2/2015, стр. 786-788.
- Stoffel-Munck Philippe, „Premier bilan de la réforme“ *Droit & Patrimoine*, Lamy, Paris, бр. 213/2012, стр. 56-71, Internet, http://fjpansier.com/resources/lamyline.lamy.fr.domino-ip2.univ-paris1.fr_Content_PageViewPDF.pdf, 02/07/2016.
- Terré François, Simler Philippe, Lequette Yves, *Droit civil. Les obligations*, Daloz, Paris, 2013.
- Terré François, *Pour une réforme du régime général de l'obligation sous la direction de François Terré*, Daloz, Paris, 2013.
- Terré François, *Pour une réforme du droit de la responsabilité sous la direction de François Terré*, Daloz, Paris, 2011.
- Terré François, *Pour une réforme du droit des contrats sous la direction de François Terré*, Daloz, Paris, 2008.
- The Principles Of European Contract Law*, Internet, <http://transnational.deustoes>, 25/07/2016.
- Wilson Carlos Pizzaro, „Les remèdes à l' inexcution contractuelle dans la réforme du droit des contrats en France: regard d'un juriste chilien“, *Revue des contrats*, Lextenso, Paris 2/2015, стр. 706-710.
- Zweigert Konard, K tz Hein, *An introduction to Comparative Law*, Clarendon Press, Oxford, 1998, стр. 109-118.

Marko Djurdjevic

THE OBLIGATION LAW REFORMS IN SERBIA AND IN FRANCE

Comparative view of legislation changes, their reasons, development proces and sources

Resume

In Serbia, codification of civil law started in 2006. On the basis of the work of the Commission of writing the Civil Code of Republic of Serbia already published it can be noticed that Serbian Obligations

Relations Act will be modified. Two years before the beginning of these legislation changes in Serbia, France initiated reforms of contract law, regime and proof of obligations that make in-depth modifications to the Civil code. In both legal systems the point is partial changes of the existing contract law and general provisions of obligations relations. They have their own genesis, both are motivated by specific reasons, have independent evolution and sources of inspiration. Each of these reforms draws particular attention.

However, we cannot ignore that preparations for reforms in two European legal systems started in the interval of two years and the fact that certain European and international projects of harmonization of contract law were published earlier (Principles of European Contract law, European Contract Code, UNDRIT Principles of International Commercial Contracts). Some of projects were presented while the work on legislation changes was in progress, for example Draft Common Frame of Reference. For this reason, the French re-codification and Serbian codification can be considered from the perspective of these projects and some questions could be posed: whether they motivated the reforms in Serbia and in France; whether they influenced their internal development; whether they inspired work groups to propose new legal norms.

The French reform began with the intention of making the provisions of Civil Code more modern and simpler, improving their legibility, make them more accessible. All this was done with the objectives to improve legal certainty, attractiveness of French contract law and facilitate its application in contracts of international law. First unofficial initiative originated from legal theory. During the reform there existed three working groups that prepared three draft. Compositions of those work groups were different. The first two were formed by academics, whereas the third was governmental. The final text of Ordinance (fr. *ordonnance*) n° 2016-133 dated 10 February 2016, which reformed the French civil code, was synthesis of all those drafts. The European and international projects tending towards harmonising contract law gave the French reform a certain political dimension, made basis for different schools of thought and created opportunity for implementing the comparative law method.

Legal theory has also taken the first steps in the Serbian reform. Official reasons were modernizing and remodeling the existing legal solutions, making them more in agreement with contemporary trends

of legal practice and theory, international conventions and the EU directives. Preparation activities and work on the reform were done by a government commission. Only one draft existed. There existed none complete scientific additions to the reform. Foreign projects, European and international, did not have any impact on the beginning of the preparation activities, apart from scientific one. Their influence on the direction of changes and the way of conducting them was not significant. A slight influence of Principles of European Contract Law as the source of inspiration is more visible only in proposing some solutions in the Draft of Serbian civil code.

Keywords: Draft of Civil Code of the Republic of Serbia, Obligations Relations Act, French civil code, Ordinance (fr. Ordonnance) n° 2016-133 dated 10 February 2016, Codification

* Овај рад је примљен 01.08.2016. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 12.08.2016. године.

